Teksti **Karri Kuitunen** Piirrokset **Jari Kostet**

Mistä tunnen
tundrametsähanhen?

Metsähanhi pesii Skandinaviasta itään läpi Aasian pohjoisosien viitenä muotona. Pohjoisia, tundralla pesiviä alalajeja ovat läntinen *rossicus* ja itäinen *serrirostris*. Eteläisiä, taigan metsävyöhykkeellä pesiviä alalajeja ovat puolestaan läntinen *fabalis* ja itäinen *middendorffii* sekä näiden väliin sijoittuva *johanseni*, jonka asema itsenäisenä alalajina on kyseenalaistettu viime aikoina. Sitä onkin esitetty *fabalis*- ja *middendorffii*-metsähanhien pesimäalueiden kohtaamisvyöhykkeen risteymäyksilöiksi. Metsähanhen muodoista esitetään kirjallisuudessa erilaisia taksonomisia tulkintoja. Joskus kaikki viisi muotoa tulkitaan yhden ja saman lajin alalajeiksi. Toisen tulkinnan mukaan tundralla ja taigalla pesivät muotoryhmät ovat omia lajejaan. Myös lyhytnokkahanhi tulkittiin aiemmin toisinaan yhdeksi metsähanhen muodoista. Nykyisen enemmän tai vähemmän yksimielisen käsityksen mukaan lyhytnokka- ja metsähanhi ovat eri lajeja.

Suomessa säännöllisesti esiintyvät *Anser fabalis fabalis* (taigametsähanhi) ja *A. f. rossicus* (tundrametsähanhi) tulkitaan tässä yhteydessä Euroopan rariteettikomiteoiden yhteiselimen AERC:n suosituksen mukaisesti metsähanhen alalajeiksi. Näiden määritystä on aikaisemmin käsitelty seikkaperäisesti Linnut-lehden numerossa 1/2003.

Tärkeimmät erot rakenteessa

Metsähanhen alalajien tärkeimmät erot ovat rakenteessa (nokan ja pään muoto, kaulan pituus ja rakenne) ja nokan värityksessä. Yksittäisten metsähanhien tulkitseminen on usein vaikeaa, vaikka erot tyyppiyksilöiden välillä ovatkin varsin selkeät. On epäselvää, aiheuttaako tulkintavaikeuksia suuri alalajien sisäinen muuntelu vai ovatko vaikeasti määritettävät yksilöt kenties alalajien välisiä risteymiä.

Höyhenpuvun värityksen erot ovat vähäisiä, ja myös käsitykset äänten merkityksestä määritysperusteena ovat ristiriitaisia. Tundrametsähanhen äänen sanotaan kuitenkin olevan taigametsähanhen ääntä korkeampi. Kannattaa myös pitää mielessään, että itäisemmät alalajit, tundrametsähanhea läheisesti muistuttava *serrirostris* ja lähinnä taigametsähanhea muistuttava *middendorffii*, lienevät potentiaalisia harhailijoita Suomeen.

Elegantti taiga-, kompakti tundrametsähanhi

Taigametsähanhi on rakenteeltaan elegantti: se on kookkaampi, sen kaula on pidempi ja solakampi, ja sen jalat ovat lyhyemmät kuin tundrametsähanhella. Nokka on pidempi ja kapenee tasaisemmin kärkeä kohti. Pään ja nokan kiilamaisen profiilin sekä kaulan rakenteen vuoksi vaikutelma on usein jopa joutsenmainen. Tyypillisen taigametsähanhen nokassa on paljon oranssia väriä – usein niin paljon, että nokka vaikuttaa enemmän vaalealta kuin tummalta. Ylänokan leikkauspinta on tavallisesti melko suora, minkä vuoksi selkeää ”irivistystä” ei muodostu.

Tundrametsähanhi on rakenteeltaan kompakti. Sen pää on suhteellisesti suurempi, otsa on korkea ja nokka lyhyt ja jykevä. Tyveltä paksu nokka kapenee jyrkästi nokan kärkeä kohti. Erityisesti alanokan tyvi on paksumpi kuin taigametsähanhella, ja läheltä tarkasteltaessa voi usein todeta nokan selvemmän ”irvistyksen”, mikä syntyy ylänokan kaarevasta leikkauspinnasta. Tyypillisellä tundrametsähanhella on oranssia vain kapeahkona vyönä nokan kärkiosassa, joten nokka vaikuttaa enemmän tummalta kuin vaalealta. Nokan väritys vaihtelee kuitenkin kummallakin alalajilla. Taigametsähanhen nokan väritys voi siten muistuttaa tyypillistä tundrametsähanhea ja päinvastoin.

Taigametsähanhen pää ja kaula ovat varsin yhtenäisen ruskeat, kun tundrametsähanhella tummanruskea pään ja vaaleamman kaulan väliin syntyy kontrastia lyhytnokkahanhen tapaan. Yleisväriltään taigametsähanhi on keskimäärin lämpimämmän ruskea ja tundrametsähanhi harmaampi.

Älä sekoita lyhytnokkahanheen

Tundrametsähanhi on rakenteeltaan ja väritykseltään kuin taigametsähanhen ja lyhytnokkahanhen välimuoto. Lyhytnokka- ja tundrametsähanhen erottaminen toisistaan ei kuitenkaan ole niin suuri määritysongelma kuin metsähanhen alalajinmääritys. Haastavinta on syksyisten nuorten yksilöiden määrittäminen. Huomaa myös, että ilman suoraa lajien välistä vertailua selän ja siiven peitinhöyhenten värityksen arviointi voi olla vaikeaa. Eri valaistuksissa väritys näyttää hyvin erilaiselta. Kokemuksella lyhytnokkahanhen huomaa tundrametsähanhiparvesta jo rakenteen perusteella.

Lyhytnokkahanhi on hieman pienempi ja sirompi kuin tundrametsähanhi. Sen pää on pieni ja pyöreä, ja sen kaula on lyhyt ja usein solakampi kuin tundrametsähanhella. Lyhyt nokka on kevytrakenteinen, kärkiosastaan hento ja vaikuttaa usein alas kaarevalta. Jalat ja nokan kärkivyö ovat vaaleanpunaiset. Siivenpäälliset ovat vaalean savun- tai jopa helmenharmaat. Yläpuolen vaaleanharmaa värisävy erottuu tavallisesti laiduntavaltakin linnulta. Ainakin isojen peitinhöyhenten ja tertiaalien keskustat ovat vaaleammat ja harmaammat kuin tundrametsähanhella, kupeita vaaleammat. Pyrstössä on paljon valkoista, mikä näkyy erityisesti poispäin lentävältä tai laskeutumiskaarroksen tekevältä, pyrstönsä levittävältä linnulta. Valkoinen muodostaa selvästi leveämmän reunuksen pyrstösulkien kärkeen kuin tundrametsähanhella. Rinnassa on usein kanelinruskea värisävy.

Tundrametsähanhi on hieman lyhytnokkahanhea suurempi ja raskastekoisempi. Se on suuripäinen, ja korkeaotsainen. Kaula on lyhyt ja tukeva. Lyhyehkö nokka on jykevä, tyveltä paksu. Jalat ja nokan vaaleat osat ovat (tavallisesti) oranssinkeltaiset. Siivenpäälliset ovat tummemman harmaat, ja maassa olevan linnun yläpuoli on tummemman harmaanruskea, eivätkä ruskeat isot peitinhöyhenet suuresti eroa kupeiden värityksestä. Pyrstössä on vähemmän valkoista.

Metsähanhista lisää:

BirdGuides Ltd. 2004: Birds of the Western Palearctic interactive (BWPi). – BirdGuides Ltd. & Oxford University Press.

Brown, D. 2010: Identification and taxonomy of bean geese. – Birding World 23 (3): 110–121.

Lindholm, A. & Tolvanen, P. 2003: Tundrametsähanhi (*Anser fabalis rossicus*) Suomessa. Esiintyminen ja määritys. – Linnut 38 (1): 36–41.

Oates, J. 1997: Identification of Taiga Bean Goose and Tundra Bean Goose. – Birding World 10: 421–426.

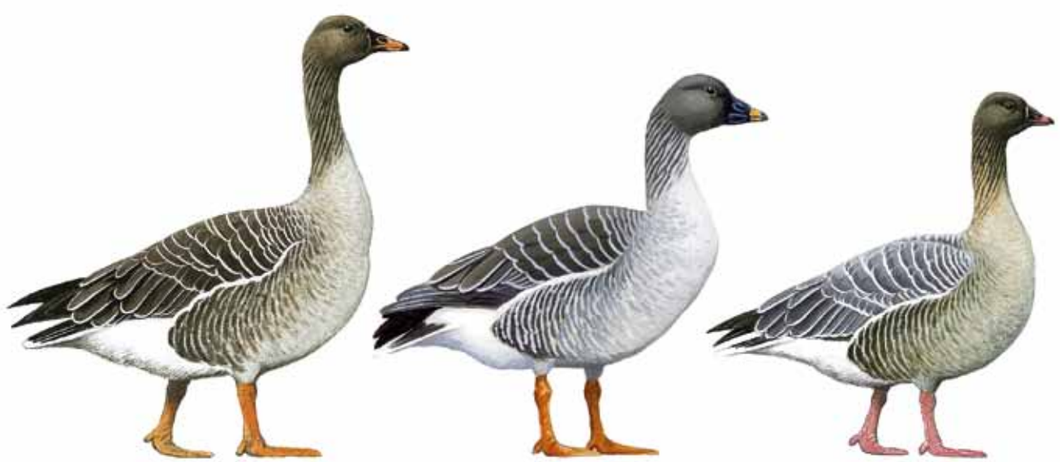

Metsähanhen alalajien (vasemmalta taigametsähanhi Anser fabalis fabalis *ja tundrametsähanhi* A. f. rossicus*) tärkeimmät erot ovat rakenteessa. Tundrametsähanhen voi sekoittaa myös lyhytnokkahanheen (oikealla).*

tundrametsähanhi
(Anser fabalis rossicus)

- *pää pyöreämpi kuin fabaliksella (nokka lyhyehkö, jykevä, erityisesti tyveltä paksu, otsa korkea)*
- *oranssia kapeana vyönä nokan kärkiosassa, nokka näyttää tummalta,*
- *selvempi ”irvistys” nokan tyvellä*
- *pää tummemman ruskea kuin kaula, kuten lyhytnokkahanhella*

taigametsähanhi
(Anser fabalis fabalis)

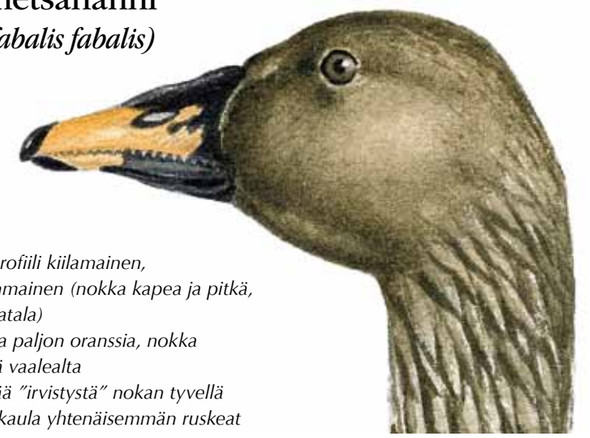

- *pään profiili kiilamainen, joutsenmainen (nokka kapea ja pitkä, otsa matala)*
- *nokassa paljon oranssia, nokka näyttää vaalealta*
- *ei selvää ”irvistystä” nokan tyvellä*
- *pää ja kaula yhtenäisemmän ruskeat*